

שחוללו אותה — כיצד התגבשה הפרשה שזיעזעה את המדינה במשך ארבע שנים

— מאחורי הקלעים

שנשלה עלידי אייכמן כדי להביא לחיים ויצמן את הצעת ה.ס. לשחרר מיליון יהודים תמורת 10 אלפים משאיות, נשא בחובו את אחד הסיפורים המזעזעים ביותר של המאה ה-20. כי בעד שיכול היה לחזור, למשוך את המשאומתן ולהציל רבבות יהודים בימים האחרונים של השלטון הנאצי, או לפחות להעמיד את העולם היהודי כולו על אמת השואה, פתה עלידי אהוד אבריאלי לבוא לגבול הסורי, נעצר שם עלידי סוכנים בריטיים והוחזק במעצר עלידי הלורד מוין בחודשים הקריטיים, עת הושמדה יהדות הונגריה. האנגלים עצמם שידרו ברדיו לונדון את דבר ההצעה, שמו בצורה צינית זו לאל כל אפשרות אף לעכב את ההשמדה בתמרונים של משאיותמן מדומה.

בראנד, איש מפא"י כל ימי חייו שהצטרף ללחי אחרי שיהררו, לא האמין שמישהו יקרא לו להעיד. היה ברור לו כי התביעה לא תקרא לו, משום שהעובדות שידע — כפי שהתבטא פעם — "עלויות לגרום לשפיכתדם ברחובות תל אביב!" ואילו הסניגוריה, כך סבר אז, היתה מעוניינת בקסטנר בלבד, לא בויצמן-אבריאלי. אולם בשורה של שיחות משאיות, שאחת מהן התקיימה בלילה חשוך על שפת-ימה של הרצליה, שובנע כי הסניגוריה תקרא לו כדי לברר את האמת, אפילו יביא הדבר תועלת לקסטנר.

מאותו רגע חשש בראנד לחייו. "אני לא דואג לגופי", טען האיש הקטן, אדום-השיער, בעל ההליכות השקטות והצניעות הקיצוניות. "אבל אני דואג לדברים שרק אני יודע אותם, ושימותו איתי!" ואמנם, לא עבר זמן רב עד שהודיע כי נגנבו ממנו מיסמכים. אלא שהסניגוריה, שהתכוננה גם לכך, הכינה מראש העתקות-צילום של מיסמכים אלה.

ביומיים שבילה בראנד בבית-מלון ירושלמי קטן, דאגה הסניגוריה להבטחת חייו. רבי החובל ירמה הלפרין, המזכיר כסוף-השיער של הוועד נילוי האמת על השמדת יהודי אירופה שהתארגן במיוחד לצורך המשפט, ישן עמו באותו חדר. בראנד לא ידע כי שיכון משותף זה לא נבע רק מחוסר כספים. הלפרין, דמות אגדתית מימי ראשית הצי העברי, היה בעל אקדח ברשיון, שמר בלילה על בראנד הישן.

תמיר לא הסתפק בכך. כבר אז חשש כי צפויה סכנה לחיי האנשים היודעים את העובדות על פרשת השואה והתנהגות המוסדות בה. "חיי בראנד בסכנתו" הכריז בבית-המשפט, אחרי שבראנד הביע את החשש לחייו וסיפר כי עוקבים אחריו. תמיר תבע לשמוע עוד זה מיד. רק אז החליטה התביעה לקרוא לבראנד בתור עד שלה. הוא הופגש עם סדי קולק ואהוד אבריאלי. הוצע לו גיבוי בחוץ-לארץ. הופעל עליו לחץ עצום עלידי בני משפחתו, שהיו ידידי קסטנר. מבראנד נמנעה ימים ארוכים כל אפשרות פיסית להתראות עם תמיר. כך הובא האיש, שידע יותר מכל אדם אחר על פרשת השואה, לבית-המשפט מטעם התביעה, ונשאל בסך הכל שתי שאלות: "בן כמה אתה?" והיית חבר ועדת ההצלה?"

מאז עבר בראנד גילגולים רבים, שינה את גוון עדותו כמה פעמים, הוציא ספר בהוצאת מפא"י שצירפה אליו הקדמה של משה שרת, וחזר והתקיף את ההקדמה הזאת במכתב למערכת הארץ. בו טען כי הסוכנות אשמה בכך שנומעה הצלתם של רבבות יהודים.

★ ★ ★

"אינני גורם רצח פוליטי!"

בראנד הקטן הצטרף ללחי כהבעת הוזהות עם הריגת הלורד מוין, האיש שהיה ראש המערכה הבריטית במרחב נגד הצלת היהודים. לא פחות מעניינת היתה דעתו

במשך ארבע שנים כיסה "העולם הזה" את פרשת קסטנר בהתעמקות ובהרחבה. הוא היה הראשון שהבליט את חשיבות המשפט עוד בימיו הראשונים, עת התייחסה אליו העתונות כאל משפט שיגרתו נוספת. מאז ועד היום ליווה "העולם הזה" את המשפט על כל שלוחותיו והתעמקותיו. תוך כדי כך נודעו ממקורות רבים מאות פרטים, שנשארו לוטים בערפל שמאחורי-הקלעים. הם תויקו, אך לא התפרסמו, כי נגעו לדברים שהיו קשורים במשפט תלוי ועומד. גליון זה יופיע יחד עם פסקהדין, שישים קץ לתהליך המשפט האחרון. בו רואה "העולם הזה" את עצמו חופשי לגלות חלק קטן מן הדרמה הגדולה — כפי שנתגלתה לו מעבר לאולמי בית-המשפט.

לא הגיעו כמה עדים שהיו צריכים להופיע למחרת, ואילו אחריהם היו צריכים לבוא עדים חשובים מאד. היה פיתוי אדיר לקרוא מיד לנהגו של בכר למחרת היום, וכך למלא את החלל עם עדות שנראתה כמכריעה סופית את הכף.

שלושה אנשים שמעו את הסיפור, בזה אחר זה. הוא נשאר יציב, והאיש עצמו לא נראה כאילו יש לו מטרה צדדית. אולם בסוף החליט שמואל תמיר כי הסיפור קולע יותר מדי למטרה. אישם נדלק אור אדום של ספק. תמיר ערך במשרדו חקירה נגדית לאיש, במשך שעות ארוכות, שוכנע לבסוף שהסיפור אינו עומד במבחן הביקורת. לאחר תודה ותשלום הוצאות הדרך שלח אותו לביתו.

עד היום אי-אפשר לדעת מה הביא את האדם הזה למשרד תמיר. יתכן שסבל מהלם, כתוצאה מן השואה, וכי סיפורי המשפט בעתונות גרמו לרקמת סיפור דמוני בלבד. יתכן גם שהיה זה פרובוקטור מאומן, ששולחיו רצו כי ייקרא להעיד בשם הסניגוריה, וימלט עליה לבסוף חרפה. האסון נמנע הודות לחוש האחריות, שגרם לכך כי במשפט זה לא הביאה הסניגוריה שום עד שלא היתה מוכונעת לחלוטין במהימנותו (פרט לעדים מבני הצד השני שהזמנו עלידה תוך כדי הסתייגות ברורה).

נהגו של בכר לא היה העד היחיד שלא העיד. היו מצבים הפוכים, בהם התכוננה הסניגוריה בפני אנשים להעיד, נתקלה בסירוב. ביניהם היו אישי-ציבור, צנחנים לשעבר, בני משפחות שכולות, יושבי בתי-פאר ומעבדות. בעוד שהתביעה גייסה את המנגנון העצום של המדינה כדי להביא עדים ומסמכים מארבע כנפות תבל, פעל הצדד הקטן של תמיר, בן שלושה-ארבעה אנשים, ימים וילות רצופים, בביקורים בלתי-סוסקים אצל

אולסן נשיא בית-המשפט העליון, בשעת שמי-עת הערעור על פסק-דינו של חלוי. הוא הסביע את חותמו על פסק-הדין.

בשעת אחת החפסקות במשפט שבועת-השקד לפני שופט-השלום משח פרץ, צולם תמיר כשהוא שקוע בחומר הראיות, מאחורי סוללה גדולה של תיקים וספרים. תמיר, שחשלים את לימודיו במעצר קניא, אחרי שחוטגן עלידי ההגנה לבריטים, חשקיע בפרשת קסטנר שנים ארוכות מחייו, תוך ויתור על משפטים מסחריים משתלמים רבים שיכלו ללא ספק להעשירו עושר רב.

תמיר בשעת אחת החפסקות במשפט שבועת-השקד לפני שופט-השלום משח פרץ, צולם תמיר כשהוא שקוע בחומר הראיות, מאחורי סוללה גדולה של תיקים וספרים. תמיר, שחשלים את לימודיו במעצר קניא, אחרי שחוטגן עלידי ההגנה לבריטים, חשקיע בפרשת קסטנר שנים ארוכות מחייו, תוך ויתור על משפטים מסחריים משתלמים רבים שיכלו ללא ספק להעשירו עושר רב.

הלוי השופט שפסק-דינו ההיסטורי משמש נושא לפסק-הדין שניתן השבוע עלידי בית-המשפט העליון. חלוי, דתי אף הוא, שופט סביבו אווירה מוסרית.

של קסטנר עצמו על אותו מעשה — הריגת הלורד מוין עלידי הלחי. כפי שקרה לקסטנר לעתים קרובות, נשמעו מפיו שתי גירסות. העתונאי ברוך נאדל פירסם בדיעות אחרונות ראיון עם קסטנר, בו הביע קסטנר את דעתו שלורד מוין חיבל בסיכויי ההצלה, ושם היתה אי-פעם בהיסטוריה התנקשות מוצדקת במאה אחוז, הרי היתה זאת הריגת הלורד מוין. גם ראיון זה הגיע לחקירה בבית-המשפט. קסטנר אישר את כל החלק הראשון של דבריו המצוטטים, אולם הסתייג מן המלים על הצדקת ההתנקשות. הוסיף האיש, שכעבור שלוש שנים נמל בעצמו קרבן לרצח פוליטי: "בכלל אינני גורם רצח פוליטי כשיטה".

אולם החשש שמישהו ירצה לסתום את פיו של קסטנר לצמיתות, התעורר מן הרגע בו התברר כי לקסטנר עצמו היו טענות נגדיות תמורת מאד נגד אישים בצמרת. בעוד שכמה וכמה אישים חשובים ידעו רבות על הפרשות הנעלמות של יחסי קסטנר עם הגרמנים, הרי ידע קסטנר רבות על הפרשות הלא-מפותחות-נעלמות של יחסי אותם אישים עם הבריטים, עוד באמצע המשפט המחזוי טען תמיר כי התביעה איכדה את כל חוש הפרופרציה.

כל אדם שיכול היה לדעת משהו, לזרוק אור חדש על הפרשה.

★ ★ ★

"שפיכתדם ברחובות תל אביב"

פעם הראשונה במשפט זה נתגלתה לעין פעולתו של מנגנון מסתורי, שהקדיש אמצעים ניכרים לבלוש אחרי הסניגוריה. טען תמיר בבית-המשפט: "מאוינים לשיחות הטלפון ... פותחים את המכתבים ... עוקבים אחרי המכוניות!"

באותם ימים תמימים עוד נחשב הדבר להפרזה, אולי לגרסה דרמטית של פרקליט צעיר ומוכשר, המבקש לעורר סימפאטיה. פרשת קסטנר עצמה גרמה לכך שכיום, כעבור ארבע שנים בלבד, אין עוד איש ברדעת במדינה המפקפק לרגע כי אמנם הופעל מנגנון החושך במלואו כצד בפרשיות אלה.

האיש שמשך את ענינו של מנגנון-החושך יותר מכל אדם אחר היה איש-המסחרין הקטן, יואל בראנד, ששמו הפך בינתיים לראש-טורק בהיסטוריה העברית. בראנד, האיש